

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

Кафедра олімпійської освіти

Падовська О. М.

Лекція № 6

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII-XVIII СТ.

з навчальної дисципліни
„Історія української культури”

ЛЬВІВ – 2020

Тема 6. УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ

XVII-XVIII СТ.

Доба Гетьманщини – поняття «козацьке бароко».

Доба Івана Мазепи.

Морок Полтавського побоїща: ментальність орди.

Доба гетьманування Розумовського.

Доба Гетьманщини – поняття «козацьке бароко». Слово «гетьман» означало найвище військове керівництво козацтва. В свою чергу слово «козак», що з половецької мови значить – «вартувий», «воєв», а в словниках турецької мови потрактовується як «розбійник» або «незалежна людина», маємо у письмовому вигляді в «Хроніці всього світу» **Марціна Бельського**. Спершу там є звітка, що такі існують (1489), а далі мова про їх напад на татар (1490). Документальне свідчення про козаків (1499) подає й «Статутна грамота» Великого князя Литовського **Олександра** (1492-1506). Польський історик **Бартош Папроцький** у книзі «*Raposzka*» (Краків, 1575) у віршованій формі згадав побут козаків та військовою науку на Запорозжі. У 1580-х вживається термін «січові» козаки. **Михайло Грушевський** у своїй «Ілюстрованій історії України» уклав «Порядок українських гетьманів», називаючи так серед перших тих ватажків, котрі діяли з середини XVI ст. та згадуються в історичних джерелах. Тут і польські, т.зв. «кресові» старости, і магнати та шляхтичі (прикордонні урядовці), які очолювали козацькі загони в походах проти татар. Так, черкаський староста **Богдан Глинський** при гирлі Дніпра погромив турецьку фортецю Очаків (1493), а його наступник **Остафій Дашкевич**, організатор козацтва на Великому Лузі і засновник Брацлавської Січі (1515-1535), очолив похід на Москву (1521). Згодом походи на Очаків та Крим частішають (1538, 1541, 1545). Грушевський починає список від **Дмитра Вишневецького**, православного князя, родовід якого пов'язаний з Рюриковичами й Гедиміновичами – литовською правлячою династією. Вишневецький об'єднав козацтво й збудував нижче порогів твердиню на Дніпровому острові Мала Хортиця – Хортицька Січ (1553-1557), звідки ходив на татар і турецькі фортеці. Серед згадуваних Грушевським гетьманів реєстрового козацтва є Михайло Дорошенко (1620-ті). А над усіма гетьманами раннього періоду підноситься постать **Петра Сагайдачного**, під проводом котрого козацтво сформувалося в могутню військову силу, запанувало на Чорному морі й здатне було боронитися від нападів Турецького султанату та Кримського ханства. Про те: **Касіян Сакович** «Вірші на жалосний погреб зацного рицера Петра Конашевича-Сагайдачного, гетьмана Войська Запорозького», виголошені учнями Київської братської школи під час поховання гетьмана (1622) <http://litopys.org.ua/suspil/sus47.htm> . Там про те, як гетьман П. Конашевич-Сагайдачний, а за ним і все військо Запорозьке вписалися до Київського братства (1620). Ставши ктитором (опікуном) Києво-братського монастиря, він дбав про створення при ньому школи. І кожен козацький воєначальник чинив за прикладом гетьмана. Українська Гетьманська держава за 116 років свого існування (1648-1764) мала 17 гетьманів: **Богдан Хмельницький** (1648-1657); **Іван Виговський** (1657-1659); **Юрась (Юрій) Хмельницький** (1659-1663); Правобережні гетьмани **Павло Тетеря** (1663-1665) та **Степан Опара** (1665) Лівобережний гетьман **Іван Брюховецький** (1663-1668); **Петро Дорошенко** (1665-1676); Суховієнко, кошовий гетьман (1668-1669); Дем'ян Многогрішний, лівобережний гетьман (1668-1672); Михайло Ханенко, правобережний гетьман (1669-1674); Іван Самойлович (1672-1687); **Іван Мазепа** (1687-1709); **Пилип Орлик**, гетьман в еміграції (1710-1742); Іван Скоропадський (1708-1722); Павло Полуботок, наказний гетьман (1722-1724); Данило Апостол (1727-1734); Кирило Розумовський (1750-1764).

З відновленням внаслідок національно-визвольної революції 1648-1676 рр. української держави в багатьох українських землях заведено новий державний устрій – Гетьманщина та її збройні сили. Це стимулювало освітній процес. Діяло 20 друкарень із найбільшою Києво-Печерською. З найважливіших пам'яток є видання друкарнею підготованих Митрополитом **Петром Симеоновичем Могилою** книг «Собраніє короткої науки о артикулах віри» (1645) та «Требник» (1646). Це було важливо для консолідації церкви. Гадяцький договір 1658 передбачав, що в автономній Українській державі буде діяти необмежена кількість шкіл, колегіумів, друкарень і що можна буде друкувати «скільки потрібно» світських та релігійно-повчальних книг. У роки Руїни приватні друкарні, що належали майстрам-міщанам, занепадали. 1651–1667 діяло лише 4 друкарні – одна (лаврська) у Києві і три (братства, єзуїтського колегіуму та М. Сльозки) у Львові. Від 1670 знову запрацювала заснована ще 1648 друкарня при православному на той час Унівському Свято-Успенському монастирі.

Богдан Хмельницький традиційно для гетьманів будував церкви, напр. збудована його коштом церква у с. Суботів. <https://tamtour.com.ua/2575> Церква Петра і Павла, поблизу Чигирин, хоч точна дата побудови невідома, за припущенням будована теж за доби Хмельницького – ця сакральна споруда мала важливе стратегічне значення під час турецьких походів (1677; 1678), тому що входила до оборонних споруд Чигирин. Змінилася й Петропавлівська церква в Києві: збудована на початку XVII ст., в час боротьби Хмельницького проти польського володіння відібрана від римо-католицької церкви й перебудована на зібрані мешканцями Подолу кошти (1744-1750). Замінили готичну з трикутним дахом стіну церкви – тепер вже Святих Петра й Павла – на бароковий фасад з круглими вікнами у формі грецького хреста, жолобкованими пілястрами й нішами. Утвердження стилю бароко припадає на добу козаччини. Тут він на відміну від пишного західноєвропейського набрав своєрідних оригінальних рис і завоював визнання своєю конструктивністю, поміркованою декоративністю і більш спокійними формами. Але для того потрібні були спокійніші, не надто революційні часи. Брама Заборовського на території Софійського собору в Києві, ліплені прикраси головної церкви Києво-Печерської лаври, Успенська церква **Адама Киселя** в Низкиничях на Волині, палаци у Збаражі, Бережанах, Барі, військова канцелярія часів І. Мазепи в Чернігові, кам'яниця **Данила Апостола** в Сорочинцях.

Серед української усної словесності особливе місце займають ліро-епічні твори з життя козацької України XVI-XVII ст. – **думи**. Т. Шевченко писав, що навіть «Іліада» Гомера не йде ні в яке порівняння зі звичайною українською думою періоду Козацької держави. Історичні думи – найцінніша скарбниця українського народу, тут його розум і душа. В них знайшли с відображення найвизначніші події вітчизняної історії, риси епохи, філософія, мораль, побут народу тощо. На цьому наголошував козацький історик **Дмитро Яворницький**. Виконавцями поем, гімнів і молитов були кобзарі які супроводжували військо. А ті, що були посліплені, втрапивши до рук ворога, розносили по Україні трагічні і славні вісті про вчинки її геройських синів. Таких «агітаторів» переслідували: цар Олексій наказував виловлювати їх як кріпаків-утікачів і кидати в темниці (сліпих!): «а кобзы их бить о столбы и нещить, жечь, окаянных». У думках майже нема бойових, кровопролитних сцен, мук час їх катування, а коли й чуються жалі, то як убоління за руйнації. А найбільше прославляється нескореність, сила духу, поклик до волі і щастя. Часто оспівується тягар неволі або молодецький герць і самотня смерть козака в степу, козацькі розваги і надія здобичі; пошана до батьків, дружба, вірність товариству і дружині, обов'язок і дисципліна. Невмирущі герої дум, як правило, йдуть сміливо на смерть за Батьківщину, за побратима. Думи «Про Олексія Поповича», «Про Івася Коновченка Удовиченка», «Про Федора Безрідного», «Про трьох братів самарських», «Маруся Богуславка» тощо. Думи мають свою виконавську специфіку – не співаються, а виголошуються речитативом у супроводі музичного акомпанементу на бандурі, кобзі, сурмі або лірі. Вони не мають певної строфічної будови, а розпадаються на нерівні періоди, відповідно до ходу розповіді. Якщо історична пісня має 5-6 стоп, то дума їх може мати від 4 до 20 із завершеною думкою як синтаксичне ціле. Обов'язкова рима, переважно дієслівна, якою об'єднуються кілька рядків. Музична

рецитація має багато спільного з голосінням; дума носить у собі подвійні синонімічні вирази (плаче-ридає, біжить-підбігає), постійні епітети (буйний вітер, синє море, сива зозуля). Вони подібні до «Слова про Ігорів похід». На думку *Павла Житецького* дума є синтезом народної творчості з книжною. В її основі лежить народна пісня, оформлена під впливом шкільних силабічних віршів XVI-XVII ст.

Вперше дума згадується в «Анналах» польського історика *Станіслава Сарницького* 1506 р. з приводу вбивства волохами двох братів Струсів. «Про них ще й тепер (1587) співають сумні пісні, які руси звать думами. Співають їх жалібним голосом і похитуючись з боку на бік. Наслідуючи співцям, грає їх усюди і сільська людність на сопілках на жалісний мотив», - писав дослідник. Високу оцінку українським думам дав *Микола Гоголь*. Він писав *Михайлові Максимовичу*: «Камінь з красномовним рельєфом з історичним написом – ніщо супроти цього живого літопису, який **ГОВОРИТЬ** та звучить про минуле. Щодо цього, то пісні для Малоросії – все: поезія й історія і батьківська могила. Хто не проникнув у них, той нічого не дізнається про минулий побут тої квітучої частини Русі... Вони ні на мить не відриваються від життя і завжди правдиві щодо тодішньої хвилини і тодішнього стану почуття. Скрізь у них дихає широка воля козацького життя».

Доба Івана Мазепи. Кінець XVII – початок XVIII ст. – період правління гетьмана Івана Мазепи (1639-1709) – це важлива доба в історії України. Він утримував булаву понад 20-ліття, яке можна назвати культурним відродженням в Україні. Воно торкнулося різних сфер мистецтва та науки. Найвищі мистецькі шедеври цієї доби втілено у мурованій архітектурі. У середині XVII ст. Київ звівся з руїн. Козацькими столицями ставали почергово Чигирин (час визвольної війни) далі – Батурин, пов'язаний із Мазепою і, врешті, Глухів. У містах споруджуються ратуші, монументальні кам'яниці, а на околицях – житла ремісників. Прекрасними зразками створених народними майстрами XVII-XVIII ст. дерев'яних споруд церква Миколая із с. Кривки, церква Параскеви у с. Крехів Львівської області та чимало інших. Блискучими пам'ятками козацького бароко в архітектурі стали кам'яні церкви. Пафос боротьби й перемоги сприяв виникненню справжніх архітектурних шедеврів. Ваблять в бароковому стилі динамічність, експресивність, внутрішня напруга. Козацький собор – однаковий з усіх боків. Кожен, хто спробує обійти Миколаївський собор в Ніжині чи Георгіївський у Видубицькому монастирі, відчуватиме, що обертається довкола осі.

Нова українська еліта – козацька старшина замовляла палаци, жертвувала кошти на величні кам'яні храми та монастирські комплекси. До найвидатніших меценатів в історії України належав гетьман Війська Запорозького Іван Мазепа. Оскільки більшість храмів та монастирів споруджувалося тоді на кошти козацьких гетьманів та старшин, мистецтво доби Мазепи називають козацьким, а також мазепинським бароко. Гетьман І. Мазепа творив величний «державний» стиль, тож храми замість традиційної української пірамідальності набули монументальних кубічних форм, пожвавлених масивними фронтонами. Фондований гетьманом І. Мазепою новий тип церкви за величиною і красою дорівнював давньоруським спорудам. Людина того часу, захоплено сприймаючи могутню споруду, духовно усвідомлювала повернення стародавньої слави Києва.

Мазепа надав надзвичайно велику фінансову допомогу православним храмам та монастирям у їх побудуванні та реставрації, чимало з них і нині є цінними пам'ятками архітектури (дзвіниця у Софійському соборі, Свято-Іллінська, Свято-Микільські церкви («Набережна» та «Притиска» на київському Подолі). Було збудовано Свято-Троїцьку надбрамну церкву та церкву Всіх Святих над Економною брамою Києво-Печерської лаври, реставровано Свято-Успенський собор Києво-Печерської лаври. Гетьман реставрував чи перебудував, оздобив храми практично в усіх київських і чернігівських монастирях, також в головних центрах лівобічної Гетьманщини (Глухів, Переяслав та ін)

Особливе місце належало гетьманській столиці – Батурину. За гетьманування Мазепи збудовано низку храмів, в т.ч. п'ять – власним коштом гетьмана. Характерно, що дерев'яні храми були замінені на кам'яні. Гетьман Мазепа власним коштом відродив і реставрував понад 20 церков і монастирів (Свято-Вознесенський у Переяславі та Петропавлівський під Мошнами). Були засновані за активної підтримки гетьмана (документально підтверджено)

монастирі: СвятоУспенський Кам'янський та Свято-Микільський у Стародубському полку, Свято-Вознесенський у Переяславі; відроджений ним відомий ще з часів св. Антонія Печерського Любецький монастир. Власним коштом гетьман профінансував багатоярусний іконостас Свято-Успенського собору Києво-Печерської лаври, укріпив стіни навколо лаври. Вражаючі суми пожертв Мазепи на Церкву навела старшина у складеному 1709 р. (уже в еміграції) реєстрі його фундацій та донацій. Якщо за цим реєстром підсумувати видатки гетьмана, то вийде астрономічна сума понад 1 млн. золотих дукатів, причому цей перелік далеко не повний, бо сюди не ввійшли пожертви багатьом церквам та монастирям, церковним інституціям та духовенству, бо ряд витрат уже не можна було встановити, як от на збудування Бахмацького, Думницького, Кам'янського та Любецького монастирів із церквами. Щедрі пожертви на користь Української православної церкви гетьман призначив також і в своєму заповіті. За словами чернігівського ієромонаха, згодом єпископа Чернігівського і митрополита Тобольського та Сибірського Антонія Стаховського «Не бысть прежде его, подобенему, и по нём не будет». На одній зі старовинних панегіричних гравюр було зображено герб Івана Мазепи і його самого в бойовому спорядженні, а вгорі вкомпоновано шість величних храмів, споруджених за його підтримки. Автор гравюри вважав це визначальною рисою у духовному портреті гетьмана України. Очевидно, що меценатство І. Мазепи було внутрішньою потребою висококультурної людини. Це було нормою, невід'ємним атрибутом діяльності людей, що належали до національної еліти.

Мазепа отримав гарну освіту: з відзнакою закінчив Києво-Могилянський колегіум, у Варшаві – Єзуїтську колегію, протягом трьох років навчався у Голландії, Італії, Німеччині, Франції, де здобув гарний досвід політичного та культурного життя розвинених держав. Зберігся документ, згідно з яким Мазепа вивчав артилерійську справу в голландському місті Девентер (1657). Приділяв він увагу розвитку освіти: подарував Києво-Могилянському колегіуму бібліотеку та унікальне зібрання рукописів, а на території навчального закладу було споруджено Богоявленський храм (1695), сприяв, щоб колегіум здобув статус академії (1701) та спорудив кам'яний навчальний корпус (1703). Довкола Києво-Могилянської академії гуртувалися відомі культурні діячі: *Йоаникій Галятовський, Лазар Баранович, Інокентій Гізель, Павло Згурський*. За 12 років навчання тут здобували високі знання з поезії, риторики, філософії, логіки, психології, граматики, музики та інших наук. Освіта велася, звичайно, латинською, менше грецькою, польською і українською книжною мовами. За підтримки гетьмана у Чернігові за взірцем Києво-Могилянського колегіуму було реорганізовано школу єпископа Л. Барановича (1700) – за фінансування гетьмана при Борисоглібському кафедральному монастирі збудовано приміщення колегіуму. Зусиллями вчених і за допомогою гетьманського уряду постає ряд нових середніх та вищих шкіл (колегіумів) по більших містах Лівобережної України і Слобожанщини. Розвинулося початкове (народне) шкільництво. Виходить перший підручник історії України і Східної Європи («Синопис») І. Гізеля, події визвольної війни XVII ст. і пізнішого часу описуються у «Літописі Самовидця» Романа Ракушки-Романовського, у літописах Григорія Граб'янки, Самійла Величка.

Морок Полтавського побоїща: ментальність орди. Словами великого письменника XX ст. Євгена Гуцала, як він назвав свою книжку-дослідження «Ментальність орди» маємо розпочати знайомство з однією переломною для України подією. В історії війн деякі битви вирішували долю поодиноких народів та держав на довгі десятиліття — а то і століття. До таких битв належить без сумніву і битва під Полтавою, яка вирішила долю не тільки Швеції і Московщини, але насамперед України. Для нас наслідком Полтавської катастрофи була московська військова окупація й щораз більше обмеження автономних прав Козацько-Гетьманської держави. Лівобережна Україна 1709 р. зазнала відчутного удару по своєму самоврядному статусу.

Стосунки Івана Мазепи з Петром I змінилися: із будівничого імперії його, гетьмана, московити тепер потрактувували, як «ізмінника». Насаджувався імперський образ Полтавської битви 1709 р.

Полтавська битва відбулася 27 червня (8 липня за новим стилем) 1709 р. між військами короля Швеції Карда XII й гетьмана Івана Мазепи з одного боку та армією московита-царя Петра I з іншого. Шведсько-українські війська зазнали поразки. На знак помсти росіяни вщент зруйнували столицю Батурин, вбивши тисячі містян. Полтавська битва стала переломним моментом у Північній війні, яка тривала 21 рік. Катастрофічними були наслідки для України, адже на два століття вона втратила державність та стала колонією Російської імперії. Іван Мазепа з соратниками змушений був емігрувати до Молдови, започаткувавши першу хвилю української політичної еміграції.

Участь українського гетьманату в подіях першого (1700–1709), другого (1709–1714) і третього (1714–1721) етапів Великої Північної війни 1700–1721 рр. була значною, однак і до цього часу не дістала належного висвітлення у світовій історичній науці.

<https://tyzhden.ua/History/231994>

Поняття звади – роль цього явища в долі України. Прокляття роду Галаганів.

Помер Іван Мазепа у 70 років в ніч з 21 на 22 вересня 1709 р. у с. Варниця поблизу м. Бендери. Похований у монастирі Св. Георгія (Юрія) м. Галац (Румунія).

Гетьман І. Мазепа є найбільш відомим в Європі та Америці представником України. Йому присвячено 186 гравюр, 42 картини, 22 музичні твори, 17 літературних творів, шість скульптур. Серед найбільш відомих творів — гравюри І. Мигури, І. Щирського, Д. Галяховського, Л. Тарасевича, М. Бернінгротга; портрети невідомих художників XVII — початку XVIII ст., що зберігаються в музеях України; полотна історико-легендарного змісту відомих художників А. Деверія, Ю. Коссака, Л. Булянже, Г. Верне, Л. Булянже, Т. Жеріко, Е. Делакруа, Є. Харпентера, М. Геримського; поетичні та прозові твори Дж. Байрона, В. Гюго, Ю. Словацького, О. Пушкіна, Ф. Булгаріна, Г. Асакі; музичні інструментальні та оперні твори П. Сокальського, К. Педротті, Ш. Пурні, Дж. В. Гінтона, Ф. Педреля, П. Чайковський, М. Гранваль, Ф. Ліста, Ж. Матіаса, О. Титова, С. Рахманінова.

ЗАВДАННЯ: Останній абзац із матеріалу: <http://www.mazepa.name/biohrafija-ivana-mazepu-rozhornuto/>, підготований Ольгою Ковалевською, є підставою дешифрувати постать Гетьмана крізь призму культури. На основі названих тут імен графіків, живописців, письменників, композиторів слід простежити: які їх твори були присвячені Іванові Мазепі. Тож, слід виписати і представити відеоряд (по одному – в графіці, живописі, літературі та музиці).

Доба гетьманування Розумовського. Приєднання України XVIII ст. освяє ця доба в історії культури. З великих церков поза Києвом цього часу — соборна церква Вознесіння в Переяславі; церква Воскресіння Густинського Святотроїцького монастиря. У Борисоглібському монастирі в Чернігові в соборі перебудовано верх (100000 зол., добудована дзвіниця, виділені кошти на відлиття дзвонів). В Глухові, Батурині, Межигір'ї всього збудовано 12 та реставровано 20 храмів. Троїцький собор в Чернігові та золоті шати – 10000 золотих. Домницький монастир Різдва Богородиці – храм св. Параскеви. Як по смерті Скоропадського та 5-річного чекання на гетьманську булаву Данило Апостол отримав її (1727), поставив згідно обітниці у родовому маєтку в Сорочинцях архітектурне диво — Спасо-Преображенська церква (за 100 літ оспівана М. Гоголем). Близько 2 літ старий гетьман не виїздив, наглядаючи за побудовою і оздобленням храму, в якому готував собі усипальницю.

Рококо – стиль західноєвропейського мистецтва 1-ї половини XVIII ст., для якого характерні декоративність, вигадливість, химерність форм. Від бароко відрізняється дрібнішими й ускладненими формами, вигинами й плетивом ліній; в інтер'єрах широко застосовувалися живописні панно, дзеркала, орнаментальні мотиви у вигляді стилізованих мушель тощо. Хоч в Україні через московську колонізацію будівництво від середини XVIII ст. майже спиняється, але з'явилося кілька величавих споруд у стилі рококо. Дзвіниця Михайлівського монастиря (1716-20; +1934-6; *1998), перебудова Києво-Могилянської академії (1736-40) та кам'яне будівництво довкола Софійського собору; храм Різдва Богородиці в Козельці (1752-63, на замовлення родини Розумів, оскільки з поближного с. Лемеші чоловік імператриці Єлизавети Олекса). Найуспішніша з-поміж всіх дзвіниць Києво-Печерської лаври (1736-64,

нім. арх. *Йоган Готфрід Шедель*) – дотримано рис українського зодчества з підсінями та традиційними галереями. «Величезна вежа лаври, 93 метри заввишки, – один із найвизначніших творів старої України. Вона відзначається своєю майстерною композицією зі складною колонадою в кожному поверсі, де вже помітний нахил до класичної простоти та логічності, хоч і не без впливів елегантного рококо» – писав *Дмитро Антонович*. Церква Покрови Пресв. Богородиці на Подолі в Києві (1772, арх. *Іван Григорович-Барський*) – двоповерхова, три-купольна. Всі такі будівлі легші і граційніші в оздобі.

Класицизм (від лат. – зразковий) – напрям і стиль у літературі, мистецтві, архітектурі, який походить із Франції XVIII ст. Був пов'язаний з Просвітництвом і виражав громадянські ідеали та спрямування. Нормою, ідеальним зразком для нього була антична спадщина. Класицизм в архітектурі – це чіткість і геометризм форм, організованість, логічність планування, простота. Такі характеристики зробили стиль офіційним державним. То – чітке планування вулиць, бульварів і проспектів, симетричність структури архітектурних ансамблів. Класицизм прийшов через Західну Україну: палаци Львова і Волині. Архітектори італійські, французькі, англійські і німецькі запроваджували стиль по центральних і східних землях. Садово-паркове будівництво («Софіївка» в Умані, «Олександрія» в Білій Церкві, Ботанічний сад у Києві). Чудові зразки собор св. Юра у Львові, головна церква Почаєві, палац гетьмана К. Розумовського в Батурині. Серед архітекторів українці киянин *І. Григорович-Барський*, *Андрій Меленський*, харків'янин *Петро Ярославський*.

Партесний стиль співу охоплює всю Україну, в т. ч. всі церковні «піснєпінія», в три-чотири голоси – як для чоловічих, так і для жіночих хорів. Музика запанувала в тодішніх великих містах. Музичне виховання давала Києво-Могилянська академія – нотна грамота, хоролий спів, гра на музичних інструментах. Про рівень музичної освіти в академії свідчить те, що серед її вихованців були композитори, автори численних **псалмів** і **кантів** – вчений і релігійний діяч *Лазар Баранович* і *Данило Туптало* (Св. Димитрій Ростовський). У спеціальній музичній школі м. Глухова навчали грі на бандурі, скрипці, гуслах, готували співаків для петербурзької Придворної співацької капели. По містах виникають інструментальні капели. Так, у капелі при Київському магістраті, крім різних форм побутової музики, виконували симфонії, увертюри та інші твори вітчизняних і зарубіжних авторів. При дворах багатих українських магнатів (К. Розумовського, Г. Галагана та ін.) існували кріпацькі оркестри, оперні і балетні театри. Композитор і музичний теоретик *Микола Дилецький*, (1675, «Мусикійская граматика») *Максим Березовський* (опера, духовні концерти); *Дмитро Бортнянський* (культува музика – понад сто церковних творів); *Артемії Ведель* (хорові церковні композиції і обробки народних пісень); *Гаврило Рачинський* (інструментальні п'єси на теми народних пісень); *Григорій Сковорода* (українські світські пісні).

Україна стає переходовим мостом для проникнення західноєвропейської науки і освіти на Схід. Українські науковці і педагоги передають знання в Московщину й Сибір, а також відіграють провідну роль в поширенні освіти в дунайських і балканських православних країнах. Докладніше про те у другому розділі праці Івана Огієнка «Українська культура», 1918 <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=323> (див. «І. ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ НА МОСКОВСЬКУ»). Ще переписи 1740 і 1748 свідчили, що в семи полках Полтавської та Чернігівської губерній на 1094 села припадало 866 шкіл з викладанням українською мовою. На 746 душ існувала школа. Та починаючи з **1804**, коли було видано перший указ про заборону навчання українською мовою, письменних ставало менше і в 1897 р. залишилось до 10-13%, та й то переважно російськомовних дворян та чиновників. Починаючи з XVIII ст. під впливом щораз більшого російщення занепадає початкове шкільництво; на місці зліквідованої Києво-Могилянської академії розмішують Духовну академію. Україною шириться російське і почасти польське шкільництво.

Рекомендована література

Основна:

1. Історія української культури / за ред. І. Крип'якевича. – Київ : Либідь, 1994.
2. Історія української культури. Кредитно-модульний курс навч. посіб. / О. М. Цапко, Л. М. Дубчак, А. І. Піскарьова, Т. В. Гороховська, П. С. Прибутько. — Київ : КНТ: Дакор. — 2010. — 176 с.
3. Історія української та зарубіжної культури : навч. посіб. / за ред. С. М. Клапчука, В.Ф.Остафійчука. – Київ : Вища школа. Знання, 1999. – С. 7–20.
4. Курс лекцій з української та зарубіжної культури : навч. посіб. / за ред. Цюбова Л. В. – Львів: Львівська політехніка, 1997. – С. 4–20.
5. Попович М. В. Нариси історії культури України. – Київ : АртЕк, 1998. – 727 с.
6. Семчишин М. Тисяча років української культури. – Київ, 1993
7. Українська та зарубіжна культура : навч. посіб. / за ред. проф. М. М. Заковича. – Київ : Знання, 2000. – 622 с.
8. Хома І. Я., Сова А. О., Мина Ж. В., Скорич Л. В. Історія української культури : навч. посіб. / за ред. І. Я. Хоми. — Львів, 2010. — 241 с.
9. Шейко В. М., Білоцерківський В. Я. Історія української культури : навч. посіб. — Київ : Знання, 2009.— 413 с.
10. Шейко В. М., Тишевська Л. Г. Історія української культури : навч. посіб. / наук. ред. В. М. Шейко.— Київ : Кондор, 2006.— 264 с.

Допоміжна:

1. ДеКалендар : перелік визначних дат історії та культури України / упоряд. Олена Падовська. - Львів : Сполом, 2010. - 366 с.
2. Золота підкова Лева : путівник / уклад. Наталя Недашківська, Олена Падовська, Наталя Космолінська, Юрій Охріменко. - [Б. м, б. р.]. - 63 с.
3. Культурологічні тексти : хрестоматія в 2 кн. / уклад. Шлемкевич Світлана, Падовська Олена. - Львів, 2008. - 356 с.
4. Охріменко Ю. М. Традиційна українська кухня як складова національної ідентичності в “Енеїді” Івана Котляревського / Ю. М. Охріменко, О. М. Падовська // Феномен людини. Здоровий спосіб життя: зб. наук. ст. – Л., 2013. – Вип. 22. – С. 50 – 53.
5. Падовська О. За межею: доля українських пам'яток на території сучасної Польщі / Олена Падовська // Матеріали VI краєзнавчої конференції "Історичні пам'ятки Галичини". – Львів, 2016. – С. 139–146.
6. Падовська О. По Дунаю до витоків української душі : [передмова] / Олена Падовська // Блажко Л. Дунай у піснях українського народу : науково-популярний нарис / Любомира Блажко, Богдан Гурман. - Львів : Сполом, 2018. - С. 3-6.
7. Падовська О. Традиції виховання духу й тіла в Україні (за твором “Поучення” Володимира Мономаха) / О. Падовська, М. Чорненька // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2013. – № 3. – С. 200 – 203.
8. Падовська О. М. Малковичі в контексті проблеми збереження пам'яті у депортованих українців // Україна та Польща у вимірі незалежності (1918–2008 рр.) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Л., 2008. – С. 42–44.
9. Падовська О. Використання образу: зарис про стан національних символів та еталонів культури в Україні / Олена Падовська // Українські національні одноборства: становлення і розвиток. – Л., 2003. – С. 59–60.
10. Сухораба І. Фізичне виховання запорізьких козаків у творах Дмитра Яворницького / Ілля Сухораба, Олена Падовська // День студентської науки : зб. матеріалів щоріч. студент. наук. конф. - Львів, 2018. - С. 28-30.

11. Padovska O. Principles of National Sanitation and Physical Education in the Works of Osypa Zaklynska / Padovska Olena // Using sports, culture, and social studies as means to rediscover lost values : abstract book of 6th International Conference on Science Culture and Sport (25–27 April 2018). – Lviv, 2018. – P. 129.